ÇINARALTI

HAFTALIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER

İki insan	Yusuf Ziya Ortaç
Türkçülük programı	H. E. Erkilet
Yunus'un yollarında (şiir) ...	H. Nusret Zorlutuna
Ahıska'da Musevi Türkler ...	M. Fahreddin Çelik
A dağlar (şiir)	Elmas Yıldırım
Çile (şiir)	Edip Ayel
Ne gam bana (şiir)	Şükûfe Nihal
Türklerin elinde Arap yazısı..	Barkın
Alp Aslan	Nejdet Sançar
Kendini bilen şuurlu Türkçülük	Dr. M. Hakkı Akansel
Şarkı (şiir)	Hasan Çelebi
Türkçülük tarihinde eski vesikalar	M. Nuri Gençosman
Bursa (şiir)	Emin Ülgener
Eklerimize dair bir iki söz ...	Fuat Köseraif
Türklerin yaşadıkları yerler ve sayıları	Çınaraltı Ansiklopedisi
Söz veriyorum (şiir)	Rıza Beşer
Asker (şiir)	Faruk Oray
Seçme güzel şiirler, vecizeler, resimler	

MİLLİYETÇİ DERGİLER

415

SAYI: 26 KURUŞ: 10

Akbaba

En ince, milliyetçi mizah gazetesi

Her sayısında; Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon gibi en tanınmış ediblerin yazılarını, Cemal Nadir gibi en kıymetli bir karikatür üstadının resimlerini bulacaksınız.

Her hafta bir AKBABA okumak, size neş'e ve ümit verir.

Perşembe günleri çıkar

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî Piyango, netice itibarile daima kazançtır!

BİR MİLLÎ PİYANGO

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız.

Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir.

Cebinize girmiyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî Piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER : 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos, 2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1	adet	2000	Liralık	= 2000 — Lira
3	»	1000	»	= 3000.— »
2	»	750	»	= 1500.— »
3	»	500	»	= 1500.— »
10	»	250	»	= 2500.— »
40	»	100	»	= 4000.— »
50	»	50	»	= 2500.— »
200	»	25	»	= 5000.— »
200	»	10	»	= 2000.— »

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda dataliinizi de denemiş olursunuz.

GRİPİN

Baş, diş, nezle, grip, romatizm

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında günde 3 kaşe alınabilir. Taklitlerinden sakınınız. Her yerde pullu kutuları ısrarla isteyiniz

ul oluna Türkler

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Seçme, güzel şiirler

Tuna türküsü

Bir neşterdir, hasret işler yaraya,
Yaşamanın tadı sensiz yok Tuna.
Başı gökte dağlar koydun araya,
Senin gibi bir hayırsız yok Tuna.

Yadellerden salınarak gelirsin,
Derdim nedir, benden iyi bilirsin,
Koy rüzgârım bayram etsin delirsin,
Gayri başka nasibimiz yok Tuna.

Ses veririm, cevap veren bulunmaz,
Tanrı deva vermedikçe kul unmaz,
Benim kadar içten âşık olunmaz,
Söyle, nemiz eksik, nemiz yok Tuna.

Evvel nasıl telli pullu gelirdin,
Gönlün gözün dolu, dolu gelirdin,
En geçilmez, en güç yolu gelirdin,
O günlerden şimdi bir iz yok Tuna.

Şarkım ister seninkine karışmak,
Derdim ister sularınla yarışmak,
Ve yıldızım, yıldızınla barışmak,
Bizim kadar derdi ikiz yok Tuna!

Orhan ASENA

Mehtapta Gediz

Gediz gümüş alevle tutuşarak geçiyor,
Sırmalı kemer gibi vadileri sararak.
Dallar bir buse gibi alevleri içiyor,
Her giden dalgacıkla gene vedalaşarak.

Güzel Gediz bu gece süslü bir gelin olmuş,
Takarak ilerliyor karanlığı koluna.
Mehtap onun duvağı işlemelerle dolmuş,
Her çiçek koku saçmış şimdi onun yoluna.

Ey nazlı mavi gelin yalvarıyorum sana!
Bu kadar çabuk gitme, ne olur birazcık kal.
Parıldıyan suyundan içeyim kana kana,
Boynu bükük yalnızım yanına beni de al.

Nahit HANCILAR

Uzaktaki yurduma

Asırlarca ecdadım attan inmedi senin,
Gözü sönerdi sana bir göz atan kimsenin!
Ey kartallar yuvası adınla övünürüm,
Senden ayrı düşeli cehennem bütün ömrüm.

Karlı tepelerinden bir pınar gibi aktım,
Gözlerim yaşlanarak doğacak güne baktım.
Ak atlar şahlanacak bir gün gelip oradan,
Göster bana o günü, göster bana yaradan!...

Orhan ÖZİL

Çocukluğa veda

Ey çocukluk!.. Elveda!
Elveda sana artık!
Bir daha görüşmemek
Üzre seni bıraktık!

Senin her günün: dündür,
Benim her günüm: yarın!
Yolcusuyum ben artık
O bilinmez diyarın!

Lûtfi KÖSELI

Son Yaz

Değerli Hocam Ahmed Hamdi Tanpınar'a

Hulyâ dolu bahçelerde son yaz
Altın tozu güller açtı her cam.
İçlendi havuz başında kuşlar,
Dinlendi sularda mavi akşam,
Hulyâ dolu bahçelerde son yaz.

Kış yollara düştü.. İnce bir kar,
Kuşlar gibi gezdi bahçelerde;
Rüyâsına erdi münzevî yar,
Üzgün yüzü, mavi gözleriyle..
Ürperdi tahayyülümde son yaz.

S. CENAN

MİLLİYETÇİ GENÇLER

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işdeBirlik

SAYI: 26 | İdarehanesi; İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi No. 47 | TELEFON : 22129

İKİ İNSAN

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

İnsanların vücut yapısı biribirinin eşidir. Aradaki renge ve çizgiye ait üslûp farklarını, iç ve dış cihazımızda göremeyiz. Türkü İtalyandan, Almanı Rustan, kalbin atış sayısı değil, duyuş tarzı ayırır.

Bu itibarla, her insan iki insandır: Beynelmilel insan, millî insan.

İnsanın beynelmilel hüviyetini çizen, ilmin, fennin umumî bilgileridir: Cisimlerin düşüş kanunu, sesin yayılış kanunu, dünyanın hiç bir yerinde değişmez. Beş kere beş, Ankarada da yirmi beştir, Londrada da, Berlinde de!

İnsanın millî hüviyetini yoğur nsa, tarihi, an'anesi, edebiyatı, sanatıdır: Mimar Sinan'ın, dehanın elleriyle Süleymaniyenin omuzlarına oturttuğu muhteşem kubbeyi, Mikelânj'ın Saint - Pierre'inde göremezsiniz. Türk çinisinin kırmızısını, dünyanın hiç bir fayansında bulamazsınız ve Seydi Ali Reis'in :

Deniz üstünde yürürüz,
Düşmanı arar buluruz,
Öcümüz komaz alırız,
Bize Hayreddinli derler!

Diye gürliyen mısralarında, yüz yılların derinliğinden gelen kendi erkek sesinizi duyarsınız!

Birinci cephesile Avrupa medeniyet ailesinin bir uzvu olan Türk, ikinci cephesiyle kendi harsinin çocuğudur.

Biz, garbın tekniğini, fabrikasını, tersanesini, ziraat âletlerini yurdumuza taşır, tezgâhlar kurar, ocaklar yakarken, bundan daha üstün bir hızla kendi benliğimizin dünyasını kurmak ödevindeyiz.

Tarihinin büyük mefahiriyle göğsü kabarmamış, edebiyatının his ve hayal unsurlariyle ruhu beslenmemiş, cetlerinin hatıralarına yabancı, an'anelerinden habersiz, şerefli maz'sinden gurur duymaz, Avrupa mamulâtı seri malı bir neslin çocuklarından, eserleri beynelmilel ölçüde millî dehanın örnekleri sayılacak bir ressam, bir şair, bir heykeltıraş değil, bir mimar, bir mühendis, hattâ bir doktor çıkamaz!

Garbın medeniyet ailesine girebilmek için dahi, beynelmilel âletle millî ruhu yoğurmak, millî ruhu işlemek, millî ruhu yontmak gerektir.

Yusuf Ziya ORTAÇ

31 İkincikânun 1942 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları :
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.
Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı : 10 Kuruş.

417

Sayı=26, 31 Temmuz 1942

TÜRKÇÜLÜK PROGRAM

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Milliyet duygularının ilk safhasının Avrupadan Asya ve Afrika kıtalarına geçmesi on dokuzuncu asrın son yıllarında olmuştur. Bu suretle genç Türkler ve genç Mısırlılar hareketlerinin ve Cezayirle Hindistanda milliyetperverlik cereyanlarının ilk nöbetleri görülmüş ve her iki kıtada milliyetçilik şuuru uyanmağa başlamıştır.

Yirminci çağın ilk yıllarında ise Balkanlarda olduğu gibi Asyada dahi artık milliyetçiliğin ikinci devresi yani ırkî ve kavmî milliyetseverlik başlamıştı. Bu andan itibaren doğuda İslâm ittihadı fikri de ırkî ve kavmî birlik ülküsüne yer bırakmak zorunda kalmıştı.

İtiraf etmelidir ki İslâm âlemi, on dokuzuncu asırda garple temastan feyzini almadan evvel şuurlu bir milliyetçilikten mahrumdu. Gerçi Türklerde, ulularına ve hükümdarlarına karşı besledikleri muharrik ve müheyyiç muazzam hisler vardı. Araplar da, kendilerini üstün bir kavim addederek bir nevi ırkî gurur besliyorlardı. Hattâ o zamanlar, vatanları olan İran yaylasına ananevî derin sadakat ve bağlılıklarından dolayı, İran müslümanlarında bir nevi milliyet duygusu mevcuttu. Fakat bu milliyet şuurları, inkişaf ve tekâmüle müstaid olmakla beraber henüz donuk, âtıl, ayrı ve hedefsiz iptidaî duygular halinde idi.

Bütün müminlerin kardeş oldukları hakkındaki hükmü ve imamlık siyasî ülküsü dolayısile şamil ve umumî bir dinî demokrasi vücude getirmeği hedef edinen İslâmlık tabiatile ayrı ayrı milletlerin teşekkülünü görmek istemeğe mânidi. Nitekim rönesans devrinin yeni doğmuş hıristiyan milletleri, Papalık ve mukaddes Roma İmparatorluğu gibi Ortaçağ ülkülerine karşı mücadele zorunda kalmışlardı. Bu sebeple İslâm âleminde milliyet temayüllerinin on dokuzuncu çağın ilk yarısında karanlıklarda ve dağınık bir halde beslenmiş olmasına şaşılamaz.

Doğuda milliyetçilik, batıdaki mânasile ancak on dokuzuncu çağın ikinci yarısında anlaşılmış ve hakikî milliyet şuuru doğuda en evvel Türkiyede kendini göstermiştir.

Bununla beraber eski Osmanlı Türkleri olan bizler, yarım asır evveline kadar kendi aslımızla tarihimize ve ırk ve milletimizden olan diğer kardeşlerimize ait hemen hiç bir şey bilemiyorduk. Büyük cetlerimizin yaptıkları ve tarihin derinliklerinde teşkil ettikleri ulu İmparatorlukların heyecan verici vak'aları şöyle dursun Osmanlı İmparatorluğunun üç yer kıtasına nasıl yayılabildiği bile bizlere ancak müphem ve noksan bir surette öğretiliyordu. Onun için Avrupada olduğu gibi Türkiyedeki milliyet cereyanı, tarihî hatıraların ihyası ve dilin tasfiyesile başladı.

Yunusun yollarında

Ulu Tanrım! İnandım kudretine,
Başka hiç bir şeye kanamıyorum.
Fakat içimde bir düğüm var yine,
Beni sevdiğini sanamıyorum.

Bilirim: Hem kahhar, hem rahmansın sen;
Kadirsin: Yaparsın her ne dilersen!
Fakat rahmetinle cennetin varken
Ben cehennemini anamıyorum.

Ne acaip terkib şu insan oğlu:
Bir tarafta ateş, bir tarafta su!
Rabbim! Şimdi benim derdim yalnız bu:
Dilediğim gibi yanamıyorum...

Âvareyim aşkın illerinde ben,
Koşarım Yunusun yollarında ben,
Susuzum hasretin çöllerinde ben,
Aşkına bir türlü kanamıyorum!

Halide Nusret ZORLUTUNA

Filvaki Türk dili de arapça farsça kelimeler, tabirler ve kaide doldurulduğu için millî hüviyet benliğini kaybedecek bir hale gelm Onun için Türk milliyet öncüle ilk işi, millete tarihî şan ve şeref öğreterek hem geçmişten gurur ve har duymayı, hem de istikbalden ü olmayı talim ve telkin etmekle bera Türk dilini kurtarmak olmuştur.

Türklerde milliyet cereyanı ilerilediği gibi Türk dili de bir nesi daha az bir zamanda az çok ta edilerek sadeleştirilebilmişti. B Türklerin müslüman ve hıristiyan çok tâbi milletler üzerinde asır hükümranlık etmiş olmaktan millî benlik ve gururlarının önem tesiri olması gerektir. Fakat Türk liyetperverliğini Avrupadan gelen belerin de teşvik edip heyecanl dığı inkâr olunamaz. Bununla be Abdülhamidin müstebit, vehimli geri idaresile onun İslâmcılık s bizde milliyetçiliğin gelişmesine y engel olmuştu. Yoksa bizde m şuurile beraber millî kalkınma kat'î hamlelerle daha erken edecekti.

Abdülhamidin fena ve müsteb resine son veren meşrutiyetin Tü de ilânı yalnız Osmanlı Türk değil, bütün Türklük âleminde yetçilik şuuruna yeni bir ateş ve can kattığı muhakkak olduğu g kan Harbi ve geçen Büyük Ha ketlerinin Türk ulusuna derin b ve intibah verdiği de bir hak Osmanlı Türklerile Rusya Türk yıllarla süren istiklâl savaş ve deleleri işte bu uyanıklığın birer sidir.

Biz büyük bir talih eseri, zafer kazanarak varlık, hürriyet tiklâlimizi kurtarabilmiştik: Bu lerin 30 ağustos 1922 de Dum cıvarında Adatepede elde edile cisi askerî ve 1923 de Lozand lanan ikincisi siyasî idi. Her Türk milliyet tarihinde birib mamlıyarak eski Osmanlı Tü mukadderatını tayin etmişti.

— Sonu gelecek sayıda —

H. E. E

418

A dağlar...

O gün senden ayrılıp, atılırken gurbete,
Söz verdim; gene bir gün geleceğim a dağlar,
Yıllar boyu anarak koynunu çok ağladım,
Ben gene gök sinende güleceğim a dağlar..

Sana ulaşmak için kalbimde imanım var,
Damarlarımda sana vakfettiğim kanım var,
Bu savaştan ne korku, çıkacak bir canım var,
Uğrunda güle güle öleceğim a dağlar..

Gene bir gölge sarmış o hilâlî kaşları,
Bir hançer mi kopardı dizindeki başları?
Gamına ortak edip burdaki kandaşları,
Derdini dostlarımla böleceğim a dağlar..

Tarihimde eş olmak için babam Oğuza,
Gün gelir bineceğim şu kişniyen yağıza,
Söyle çok ağlamasın beni bekliyen kıza,
Göz yaşını elimle sileceğim a dağlar...

Uzak değil, yakında geleceğim a dağlar....

Elmas Yıldırım

Ahıskada Musevi Türkler

Yazan :
M. Fahreddin ÇELİK

Çınaraltı'nın geçen sayılarında Bay Barın (Anadoludaki Hıristiyan Türklere ait ırmalar) başlıklı yazıları çıktı. Çok yerde ve güzel tanıklarla yazılan bu yazı, da, aydınlarımızca bilinmiyen ve Kür ğı boyundaki Musevî ve Ortodoks olup ğün de yaşamakta olan Türkler hakkındaki klerimi bir haber yollu yazma duygu- verdi.

Bizde her nedense bugün bile Müslüman mıyan ve yanı başımızda hattâ aramızdaki a dinlerdeki Türkler hakkında özenirek olgun bir eser yazılmıyor ve daha 'ısı bu alanda sürekli olarak çalışılmır. Eski ve yeni harflerle basılan Câmi'nin manlı ülkesinde Hıristiyan Türkler) adlı erile Reşid Saffet'in 1934 de basılan (Haar) a ait bir konferansından ve Kırım Karaî Türklerinden Şapsaloğlu'nun Türk lu tarafından bastırılan (Kırım Karaî kleri) risalesinden başka bu yolda bir gözümüze ilişmiyor. Birkaç halkevi dernde Anadoludaki Hıristiyan Türklere ait aç yazı ile İstanbulda çıkan (Türklük) şinde de bu yolda bir takım yazılar unmaktadır. (Nuseyrîler ve Nuseyrîlik) kkındaki eser ise gönül dileğince bir yönen yazılmamakla birlikte bu alanda bizde lan iyi bir risaledir. Gagavuzlar üzerine zılan ve dilimize çevrilenler de bu yolda ğerli bilgiler vermektedir.

★

Konumuza geçmeden önce kendilerinden uşacağımız Ahıska Musevî Türklerinin unduğu yukarı Kür ve Çoruk boyları gesinin tarihî adı olan Çıldır sözünün lü çağlarda nasıl anıldığını ve nereden diğini kısaca işaret edelim; bunun için duğumuz kitaplar herkesce bilindiğinden burada adlarını ve sayfalarını göstermiyeceğiz.

İsa'dan önce X uncu yüzyıldan VI ncı yüzyıla dek yukarı Aras ve Kür boylarında Urartu'larla birlikte egemenlik süren ve Asurluların zorlu düşman ve rakiplerinden olan ve Turanlı soydan bulunan bir kavim tapındıkları Güneş - Aydınlık tanrısının adına göre, Kaldi ve Haldi adlarile anılıyordu. Bu Kaldiler, Karadeniz doğusunda (Riyon - Faş boyunda) ki bugünkü Gürcülerin dedesi olan Kolk - Kolş'lar ile soydaş idiler.

Büyük İskender ve yerine geçenlerden sonra İran ve yukarı Fırat boyuna ayrı ayrı hâkim olan Part'lardan Arsak'lar çağında bu eski Kaldi adı, yine bu bölgelere verilerek, Kaldeaşık ve Khaldık yani (Khaldlar) biçiminde söyleniyordu. Sasanlıların istilâsından sonra buralara hâkim olan Bizanslılar VII inci ve X uncu yüzyıllarda bu adı Khaldea biçiminde söyleyip, Anadoluda sekizinci «théme» (eyalet) sayılan ve Rize ile Trabzon çevresini içerisine alan ve merkezi Trabzon olan yere bu ad verilirdi.

XI inci yüzyıl ortasından 1202 ye dek Rizeden Hınıs'a ve Kars'tan Bayburd'a dek uzıyan bölgede hükûmet süren ve başşehirleri Erzurum olan Saltuklu'ların adı da her halde bu eski Çalduk - Khaldık adından çıkma ve gelmedir. Çünkü tarihlerde (Beni Salduk) denilen bu sülâlenin başında böyle ve buna benzer bir adda hiç bir Müslüman bey görülmediği gibi, adın sonundaki (k) harfi de, Yafşa kökünden yani Turanlı sayılan Aras boyu ve Kafkas ülkesinin eski yerli dilinde cemi ekini göstermektedir. Selçuklular çağında bütün Çoruk boyu ve Kür yukarısı Çaldır diye anılıyordu. 1578 de bugünkü Çıldır gölü kıyısında yapılan bir kavgadan sonra Atabeylerden alınan Ahıska'nın merkez olduğu ve Azgur'dan İspir'e, Karsdan Kutayıs'a dek uzıyan bölgeye 1829 daki Edirne muahedesine dek bütün Osmanlı çağında (Çaldır eyaleti) denildi. Bu adın da eski Kaldi'den geldiği bellidir. 17 nci yüzyıl ortasında bu eyaleti gezen ve Ahıska'yı gören Evliya Çelebi, o zaman Çaldır denilen bu bölgeyi ünlü Çaldıran ovasile karıştırarak Yavuz'un Şah İsmaili burada bozduğunu yazar. Bugün ise biz bu bölgeye Çıldır denildiğini görüyoruz. Eski Gürcü metinlerinde ve bugünkü Gürcü yazı dilinde de yine bu bölgeye Çaldır denilir.

Bugün kendilerine Laz denilen Rize ve çevresindeki dağlılar -ki bir takımı Ortodokstur- bütün (Bayburd, Artvin, Kars, Erzurum ve Ahıska) yerlilerine kendi aralarında yine Khald demektedirler. Yukarıdaki bu anlatmamız, İsa'dan bin yıl önce tanınan bir Turanlı eski ulus adının bugün bile unutulmadığını ve bu unutulmayışa, pek az uğrak olup balkanlık ve ormanlık bulunan bu bölgede yine onların torunlarının yaşamakta olduğunu göstermeğe yeter sanırız.

★

Bu en eski Kaldi ve Arsaklar çağında Khaldik, Bizanslılarca Khaldea ve Selçuklu ve Bizanslılarca Salduk ve Çaldır adlarile anılan bölgede Kafkaslardan inen Türk ulusları yüzlerce yıl ve türlü adlar altında hâkim olmuş ve yerleşmişlerdir. M. Ö. yedinci yüz yıldan başlıyarak Saka ve Masa-

get adile anılan Türklerin Kür boyuna inip bütün Aras boyuna da yüzlerce yıl hâkim oldukları biliniyor. M. S. V inci yüzyıldan başlıyarak VIII inci yüzyıl ortalarına dek de Kazar (Hazar) adı altında büyük bir devlet kuran Türklerin bugünkü Gürcistan ve Çıldır ile bütün Aras boyuna hâkim oldukları ve Müslüman Araplarla sık sık çarpışarak Erzurumu bile iki yol Müslümanlardan geri alarak yerlilerine verdikleri biliniyor. Aşağıda göstereceğimiz deliller, Kazarların Araplarla Erzurumda ve bütün Kür ve Aras boyunda vuruşmalarının, daha çok soydaşlarına yardım kaygusundan ileri geldiğini göstermektedir..

Bilindiği gibi pek lâik olan Kazarlar. Harun Reşid çağında İslâm ülkelerinden ve Bizanstan kovulan Musevî ve Yahudi din adamlarını kendi ülkelerine almış ve başta hakan ve beyler olmak üzere birçok Kazar boy ve oymakları Museviliği kabul etmiştir. Kıpçak ülkesinde (Kırım, Ukrayna ve Polonyada) yani Karadenizin kuzeyinde ve Museviliğin Karaim mezhebinde bulunup ana dilleri Türkçe olan kimselerin işte Musevî olan bu eski Kazarların torunları olduğu artık herkesce bilinip kabul edilmiştir. Fakat Karadeniz doğusunda ve doğu güneyinde de bunlar gibi Kazarların veya onlarla soydaş olan bir Türk boyunun torunları yaşamakta olduğunu bilip araştıran olmamıştır. Yalnız Çerkezistan ve Dağıstan'da (Yahudi) diye anılan yerlilerden bir takım eserlerde bahsedilmiştir.

1936 - 37 yılında Kars'ın Ahıska'ya iki saat yakın bulunan Poskov kazasında bulunurken yaptığım budun - bilik araştırmaları sırasında, Ahıska'da ana dilleri Türkçe olan ve her bir bakımdan Müslüman Türklere benzedikleri halde dinlerinden ötürü (Yahudî) diye anılan bir zümrenin çif'çilik ve bağcılıkla uğraştığını duymuştum. Halk arasında (Ahıska Yahudileri) denilen ve daha doğru bir adla bizim (Çıldır Musevî Türkleri) diyeceğimiz bu soydaşlarımız hakkında Poskov yerlilerinden ve Ahıska'dan gelme kimselerden yaptığımız soruşma ve araştırmalarımızı aşağıya kısaltıyoruz.

Türkçeden başka dil bilmiyen ve her bakımdan (Türe, inan, âşıklık ve hikâye söyleme,...) Müslüman Türklere benziyen bu Musevîler, Ahıska'nın ve Kobluyan kazasının ayrı mahallelerile bir takım köylerin başka başka mahallelerinde oturan yerlilerdir. Bağcılık, ekincilik ve hayvan besleme ile uğraşan bu Musevîlere İstanbuldan hahamlar gelerek Tevratı Yahudice okurlar ve bunlara Yahudice okuma ve yazma öğretirlerse de, duaları bile Türkçe olan bu halkın pek çoğu Yahudiceyi hiç bilmez ve öğrenmek de istemezler. Hahamlar, Tevratı ve başka duaları okuduktan sonra bunları Türkçe olarak halka anlatmıya mecbur olurlar.

Bu (Yahudî) lerin bugün Ahıska'da ve köylerinde oturdukları semt ve mahallelere (Rabat) adı verilmektedir. Yaşlı kimselerin anlattıklarına göre, eskiden bu Türkçe görüşen (Yahudî) ler bütün Çıldır eyaletinde (yani Azgur'dan Bayburda ve Acaradan Gümürü'ye dek uzıyan bölgede) dağınık bölgelerdeki köylerde ve kasabalarda yine (Rabat) adlı mahallelerde otururlarmış, bir takımı zamanla dönüp Müslüman olmuşlardır. Bu yüzdendir ki bugün bile Poskov kazasının merkez olan Duğur'un (Rabat) diye anılan mahallesinde eskiden (Yahudî) lerin oturduğu söylenmektedir. Çıldır gölünün yanında bulunan ve üçüncü Murad çağındaki Çıldır Kavgası (1578) ndan bahseden tarihlerimizde (Şeytan Kale, İblis Kale) diye anılan ünlü ve büyük kalenin de adı (İrabat - Rabat) dır ve eskiden burada da bu (Yahudî) lerden bulunduğu anlatılır. Bütün Çoruk (Artvin) ilinde yirmiden artık Rabat adlı (köy, semt ve mahalle) lerde de eskiden Yahudilerin yaşadığı hikâye edilmektedir. Türkiye haritasına bakınca bu (Rabat) adlı yerleri Van ve Erzincan bölgelerine dek görmekteyiz.

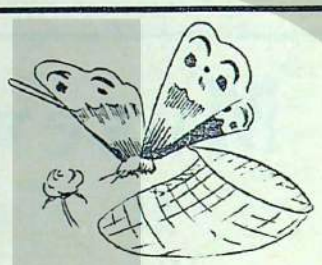

Çile

Çektir kara sevda bize, çektir!
Candan da, cefadan da bezilse.
İnsan nice mihnetle ezilse,
Bir kerre sevenler, sevecektir!

Bahçemdeki her ses: bir etektir,
Sırrım ne olur sanki sezilse?
Çektir kara sevda bize, çektir!
Candan da, cefadan da bezilse...

Hulya bir ilâhî kelebektir,
Hayran olur insan tutabilse!
Geçmez ele ardında gezilse.
Candan sevenin sevdiği tektir,
Çektir kara sevda bize, çektir!

Edip AYEL

Fransız klâsik nazım şekillerinden: Rondel.

Bugünkü (Ahıska Musevîleri) nden hiç birisile görüşmek mümkün olmadıysa da, onların komsularından dilleri ve türelerine ait biraz bilgi edinmek kolay oldu. Bu Musevî Türkler de, bütün Ahıskalılar gibi (On iki hayvanlı) takvimi bilmekte ve ayların adını Türkçe olarak şöyle saymaktadırlar:

Mart, abrel, çiçekayı, kirezayı, orağayı, çürükay (veya çayırayı), böğrümayı (*) (veya harmanayı), şarabayı, koçayı, karakış, zemheri, gücüg.

Kullandıkları adlardan bir çoğu da Türkçedir, meselâ erkek adlarından (Aslan, teş, Bayram, Dada, Hanverdi, Taştan..) kadın adlarından (İnci, Sona, Hatun, Bo Hatın,..) adlı Musevîler köylerinde ç Bütün Ahıskalılar gibi bunlar da sonl (a ve e) harfleri bulunan sözlerin s bir (y) ekliyerek söylerler. Meselâ (Ba babay, ata - atay, dada (dadaş)-daday, anay; dede - dedey, nene - neney, d derey, iğne - iğney,...) gibi.

Bu Musevîler arasında, bizim Müsl lar gibi ve Türkçe görüşen Rum ve niler gibi (Köroğlu, Kerem, Âşık Garip, lan Bey, Kurbani) gibi türkülü ve s türküsüz hikâyeler pek çok sevilir ve ları söylemek âdeti çok yaygındır. A rmdan yetişen ve saz çalarak hikâye ve yiş söyliyen (Yahudî âşıklar) dan bir ta çok ünlüdür ve karşılaştıkları Mus âşıklarla deyişirken imtihan sırası g «Tevrattaki derin din işlerinden» söyl çok def'alar rakiplerini mat ederler. C çağdakilerle yirmiden artığının adı bi bu Musevî âşıklardan Ahtarî veya tapşırmalı (mahlaslı) birisi, Poskovlu âşık Zülâlî ile 1889 da görüşerek o s ondan sonraları da birkaç yol karşı deyişmiştir.

Alevî - Bektaşî olan Ardahan Türleri arasında ve başka Müslüman köy çok dolaşan Ahtarî'ye Zülâlî gençliğinde mal nahiyesinin Sors Türkmenleri ar ilk olarak karşılaşmıştır. Çalıp çağı ikide bir hasım istiyen bu Ahtarî ile Z karşılaşınca söyledikleri irticali deyi ele geçeni, bu Musevî Türklerin bir şairi deyişine örnek olarak aşağıya a uygun sayıyoruz :

İlkin 70 yaşına varan Ahtarî alı
Bir fal attım elif düştü falıma
Oynar çıldırırım âşık Zülâlî
Avım nerden geldin düştün elime
Tüyün yoldururum âşık Zülâlî

Zülâlî :
Akar yıkar seller gibi coşarım
Köşkün kaldırırım âşık Ahtarî
Kulağından tutar çifte koşarım
Çayır yoldururum âşık Ahtarî

Ahtarî :
Sen kimsin ben kimim tanı bir beni
Kafam kızdı beynim kaynadı yeni
Şimdi kuş memuru ederim seni
Leylek saydırırım âşık Zülâlî

Zülâlî :
Birden aklın başa topladırım ben
Kâh kuntladır kâh da hopladırım ben
Canbaz gibi ipte zıpladırım ben
Zurna çaldırırım âşık Ahtarî

(*) Eylûlde havalar bozuk, yeller nak yapıp böğürerek estiğinden bu aya denildiği söylenmektedir.

Ahtarî :

r gibi konuş gel AHTAR ile
bir söz yutamam bu mantar ile
iplik eder kıl kantar ile
r tarttırırım âşık Zülâlî

Zülâlî :

klm varsa uzak gez Zülâl ile
e dinle yürü erkânı yol ile
sa on paraya bir dellâl ile
sattırırım âşık Ahtarî.

Koca Ahtari işin kötüye varmasını istediğinden, tatlığa başlıyor:

bül vazgeçmez gülünden
im yavrum kuzum Zülâl
rü git kalma yolundan
na kurban özüm Zülâl

Zülâlî :

ni gurbete çıkarım
Çekerler mi nazım Ahtar
Daha çok canlar yakarım
Vardır ateş közüm Ahtar

Ahtarî :

Birkaç söz dedimse çok da
ilfü yâre değdi nokta
Şan alayım âşıklıkta
Vallahi yok gözüm Zülâl

Zülâlî :

Çok âşıklar hulyasında
Beni görür rüyasında
Hazreti pir sayesinde
Utanır mı yüzüm Ahtar

Ahtarî:

Cünhe çoksa kusurunda
Affolunur, sonğununda (sonunda)
Der Ahtarî huzurunda
Gezem dizim dizim Zülâl

Zülâlî :

Birden ne oldu benliğen
Yel mi dokundu dirliğen
Diyeceğin yok erliğen
Der Zülâlî sözüm zülâl.

★

Eski tarih kitaplarımızı okurken, Çaldır - Çıldır eyaletinin de kendisinden sayıldığı Gürcistana ait ve bu Musevilerin dedeleri üzerine olup gözümüze ilişen birkaç satırı aşağıya alıyoruz:

Ünlü müneccim başının Camiüddüvelinin tercemesi olan Sahâyifülahbâr (C. I, s. 395) de «Ümmeti Khazar» dan bahsedilirken «İbnül-Esîr onlar için (Gürcüdür) dediği sahih değildir.» deniliyor. Bu yazış Emevî ve Abbasîlar çağında Kazarlarla Gürcülerin birbirine karıştırılacak denli birbirlerine her bakımdan benzediklerini gösterir.

1578 ve 1586 yıllarındaki doğu seferlerimizde Kars, Ahıska ve çevresinde bulunarak Gürcistan hakkında bizde ilk olarak yerinde yapılan bir bilgi veren Gelibolulu Âli Künhülahbâr (Basılmıyan IV üncü cildde) şunları yazıyor ki, sonradan (Cihannüma) ve başka tarihlerimizde de bunun tekrar edildiğini görürüz. Bunda Gürcüler için «Kendi zuumlarınca nesebleri Davud Peygambere müntehidir.» Tiflis ve Ahıska'yı görüp anlatan Evliya Çelebi (C. I, s. 320) de Gürcistanı ve Gürcileri anlatırken şöyle diyor: «Bunlar hep Yahudilerden, Davud Aleyhisselâm ümmetinden iken Mesihilik taslayıp İncil ile amel ederler. Hepsi birden on iki lisan mütekellimdirler.»

Eski Çıldır (Ahıska) eyaletimize ait ilâm ve kanunnamelerle benzerleri gibi vesikalar arşivlerimizde araştırılınca, bu (Çıldır Musevî Türkleri) üzerine daha çok ve iyi bilgiler edineleceği şüphesizdir. Bir başka yazımızda da Tiflisle Ahıska arasında bulunan Zalga bölgesindeki yerli Ortodoks Türklerden haber vereceğiz.

Kars'ın Poskov kazasında eskiden nüfus memurluğu yapmış bulunan Hırtıs beylerinden Binalı Beğ'in elinde bulunan ve hicrî 1241 - 1183 yılları arasında yazılan Ahıska ilâmnamelerinin birer yüzü çıkarılmış bulunan (ilâm defteri) nde, bu Museviler için şöyle bir yazı bulunmaktadır (Yaprak 48):

«Diğer cizye ilâmı,»

«Deri Devlet mekîne arzı dâli kemîneleri budur ki, 233 senesine mahsuben Çıldır eyaletinde vâki ehli zimmet kefere ve Yahudi tâifelerinin cizyei şer'iyelerinin cibayeti hâlâ vâlii eyaleti Çıldır Esseyid Lûtfullah Paşa uhdesine havale olunub...»

M. Fahreddin ÇELİK

Ne gam bana !

Bir nağmeden kanadla gezerim Maverayı,
Bu ruha kafes olmaz hükümdarlar sarayı!

Renk, ışık, çiçek dolu benim dünyalarım var,
Bir çadırım olmasa bu toprakta ne zarar!

Altın tepsilerdeki aşları verdim size,
Doyarım bir kıyıda inciler dize dize!

Anlamazsa dilimi kimseler ne gam bana,
Söyleşirim kuşlarla, sularla yana yana!

Boralarda çarpınır, ummanlarda eririm,
Bir yaprak düşer gibi son sesimi veririm!

Şükûfe NİHAL

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Türklerin Elinde Arap Yazısı

Yazan: BARKIN

(Şekil 7) Oyma çiniden bir plâka

12 veya 13 üncü milât asrına ait olması muhtemel olan bu plâka gayet nefis bir çiniden yapılmış olup üst kısımda (يا محمد انبا) ve alt tarafta ise (الرحم . انافتحنالك) kelimeleri okunmaktadır. Her halde yıkılmış ve yok olmuş bir Selçuk eserinin duvarlarını süslüyordu ve Besmeleden sonra (انافتحنالك) suresi yazılmış bulunuyordu. Bu levha Berlindeki Devlet müzesinde saklıdır. Tezyinî kûfî yazının güzel bir örneğidir.

(Şekil 8) Merv'de Sultan Sancar türbesi içindeki yazılardan bir parça (Takriben 1160 milâdî)
(Cohu-Wiener'den kopye)

Bu yazı 11 ile 12 inci milâdî asırları arasında orta Asyada Karahanlılar, Selçuklular, Gorlılar ve Gazneliler tarafından yapılan muhteşem âbideleri süsliyen fevkalâde sanatlı ve sülüs ile kûfî arasında stilize edilmiş hususî bir yazı nevinin bir nümunesidir. Horasan Selçuklularının son hakanı olan (Sancar) Merv şehrindeki büyük ve muhteşem türbesinde medfundur. Türbenin inşa tarihine ait bir kitabe yoksa da Yakutun ifadesine göre türbe Sancarın vefatı tarihi olan 1154 den biraz sonra yapılmıştır. Binaenaleyh bu yazı 12 inci milât asrının ortalarına ait bir yazı olup çeşidi itibarile muasırı olan Karahanlıların Orta Asyadaki eserlerinde görülen ve aşağıda örnekleri dercedilen yazılarla büyük bir benzeyiş gösterir.

Yazı bir nevi balçıkın oyulması suretile kabartma olarak çıkarılmış ve sonra ateşte pişirilerek sert ve mukavim bir hale getirilmiştir. Bu devre ait eserlerin iç ve dış tezyinatı hemen hep böyledir. Avrupa müellifleri bu çeşit tuğlalaştırılmış balçığa (terro cotto = pişirilmiş toprak) diyorlar.

(Şekil 9) (Özkend) de bir türbenin üzerindeki yazı (1153 milâdî)
(Cohu-Wiener'den kopye)

Orta Asyada Fergana'nın Özkend şehrindeki bu türbede üzerindeki kitabeden anlaşıldığı üzere Karahanlılardan Ali oğlu Hasan oğlu Celâleddin El-Hüseyin yatmaktadır. Orta Asyada 2 asır kadar devam eden bir devlet kuran ve Karahanlılar diye anılan Türkler buralarda birçok eserler bırakmışlardır ki bunlardan sekiz asırlık bir zamanın tahribatına rağmen birçokları el'an yerinde durmaktadır. Karahanlılar pek mühim bir Türk sülâlesi olmasına rağmen bunlar hakkındaki tarihî malûmat çok eksiktir. Türk edebiyatının mühim anıdlarından biri olan Kodatkobilik Karahanlılardan Bagra Han zamanında yazılmıştı.

Bu yazı Gazneli Mahmudun türbesindeki sülüs yazı ile (şekil 6) yakın bir benzerlik göstermektedir. Kitabenin tarihi 4 Re-

(Şekil 10 ve 11) Horasanda Türbetülcam ziyaretgâhındaki yazı

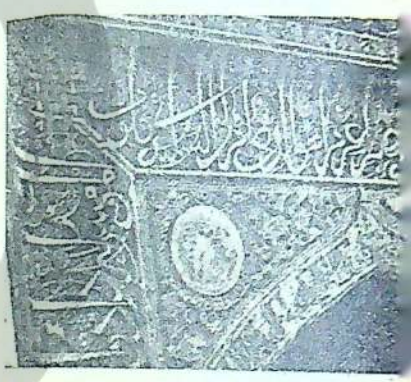

biülâhır 547 olup Gazne'deki yazıdan sene sonra yazılmıştır ve geçen bir asırdan fazla bir zamanın hattatlık san'atında gösterdiği ilerleme açıkça müşahede olunmaktadır. Bu yazı dahi pişirilerek sertleştirilmiş balçık üzerine kabartma çıkarılmıştır.

Herat'dan Meşhede giden yol üzerindeki küçük bir şehir olan Türbetülcam'da İslâm dünyasının büyük evliyalarından sayılan Mevlâna Ahmed Cam yatmakta olup bu sebepten bu şehir (Camın türbesi) mânasına gelen Türbetülcam diye anılmaktadır. Mevlâna Ahmet Cam Kureyş kabilesinden Cerir ibni Büceli'nin neslinden olup 536 da burada ölmüş ve defnedilmiştir. (Hulâsatülmakamat. Lâhur).

Elyevm harabe halinde bulunan bu ziyaretgâhta Horasan Selçuklularının sonuncusu olan Sultan Sancar'ın, Kerman hükümdarlarının ve Safavî Hakanı Abbasın yaptırdığı üç muhtelif devre ait cami, medrese, tekke, türbe vesaire gibi birçok eserler vardır. Bunlardan Mescidi Kermanî diye anılan ve (Ernst Diez) in dediğine göre 14 üncü asra ait bulunan mescidin mihrabından ve iç duvarlarından aldığım resimler şekil 10 ve 11 de gösterilmiştir.

— Devam edecek —

Barkın

422

ALP ARSLAN

Yazan :
Nejdet Sançar

Alp Aslan, Selçük sülâlesinin ikinci padişahıdır. Devletin kurucusu olan amcası Tuğrul Beğ çağında Horasan valisi idi. Zaferle biten bir çok savaşlar yapmış, usta ve yiğit bir kumandan olarak tanınmıştı. Bu yiğitliği iledir ki, Tuğrul'un büyük kardeşi olan babası Çağrı Beğ tarafından veliahd yapılmıştı. Ve sülâlenin kurucusu Tuğrul Beğ öldüğü vakit, Çağrı Beğ'in yiğit Aslan'ı padişah oldu.

Alp Aslanın ilk padişahlık yılları iç işlerile geçti. Akrabalarından ve beğlerden bazıları yeni sultanı tanımak istememişlerdi. Fakat Alp Aslan, bunların mukavemetini çabuk kırdı. Yalnız akrabasından Kutulmuş (= Kutlamış) ın isyanı biraz tehlikeli oldu. Yapılan vuruşmada Alp Aslan üstün geldi. Kutulmuş (=Kutlamış) öldü, kardeşi ve oğlu tutsak edildiler. Alp Aslan, sade yaman bir kahraman değil, hem de büyük kalbli bir Türktü. Kutulmuş (= Kutlamış) ın oğlunu ve kardeşini bağışlıyarak onları yeniden Anadolu gazasına gönderdi.

Oğuz Türkleri, Selçük oğullarının ilk çağlarındanberi batıya akınlara başlamışlardı. Bu akınlar Alp Aslanın padişahlığı çağında, günden güne şiddetini arttırarak devam etti. Alp Aslan iç kavgaları bitirdikten sonra ordusunu batıya sürmüştü. Yolda beğler de erlerile birlikte kendisine katıldıklarından güçlü bir orduyla Gürcistana girdi. Gürcü kralı, Türk sultanı ile karşılaşmayı göze alamadı, boyun eğdi. Selçük ordusu Gürcistanı istilâ edip kralı haraca bağladı.

Sultanın iç işlerile uğraştığı sıralarda Selçük beğleri Anadoludaki gazalarına devam ediyorlardı. Bunlardan bilhassa Gümüş Tegin ile Afşın Beğ büyük kahramanlık ve başarı gösteriyorlardı. Hele Afşın Beğ pek sert vuruşuyordu. Anadoluyu bir baştan bir başa çiğniyerek Ege sahillerine kadar varmıştı.

Selçük beğlerinin Anadoludaki bu hareketleri, Bizans imparatoriçesinin gönlüne korku saldı. Böyle giderse Türklerin Bizansı yıkacağından korktu. İş başına değerli bir adam getirmeğe karar vererek Romen Diyojen (=Romanos Diogenes) adlı ünlü kumandanla evlenip onu imparator yaptı. Yeni imparator ordusunun başına geçerek doğuya ilerledi. Türklere karşı bir iki küçük başarı kazandı. Fakat asıl sonunç, iki hükümdarın karşılaşmasile belli olacaktı. Nihayet bu karşılaşma oldu. Türk ve Rum hükümdarları Malazgird'de boy ölçüştüler.

Malazgird savaşı, tarihin büyük ve kat'i neticeli çarpışmalarından biridir. Bu büyük karşılaşmayı yapan Türk ve Rum orduları sayıca denk değillerdi. Alp Aslan, Rum imparatorunun elçisinden dostluk vaadi alarak Mısır kıt'asını zapta giderken, Romen Diyojen'in doğuya doğru yürüdüğü haberini almış ve ordusunun bir kısmını, Suriyenin fethi için bırakarak geri dönmüştü. Selçük sultanının buyruğundaki kuvvetler 40000 kişi kadardı. Bunun büyük bir bölümü atlı idi. Rum imparatorunun savaşacak kuvvetleri ise 100000 kişiden artıktı. Hem de bu orduda başka milletlerin askerleri de vardı.

Tarihin bu büyük ve kat'i sonunçlu savaşı 26 Ağustos 1071 de yapıldı. Türkler, kendilerinden çok üstün düşmana karşı pek yaman vuruştular. Alp Aslanla erlerinin Türke has yiğitlikle savaşmaları düşman ordusunu bozguna doğru götürürken, bir hâdise bu sonuncu kolaylaştırdı: Türlü milletlerden karışık Bizans ordusundaki Uz ve Peçenek Türkleri, karşılarındaki ordunun kendi ırkdaşlarından olduğunu görünce hep birden Alp Aslan tarafına geçtiler. Türklerdeki bu üstün millî şuur, Bizans bozgununu kat'îleştirdi. Rum ordusu darma dağın oldu, Romen Diyojen esir düştü.

Alp Aslan, bu parlak zaferi kazanmakla hem Bizansın son gücünü ezmiş, hem de Anadolu yolunu Türklere tamamen açmıştır. İleride Fatih'in çelik yumruğu ile doğu Romayı yıkacak olan Türkler, Malazgird zaferile bunun ilk adımını atmış oluyorlardı.

Kahraman Alp Aslan, ordusunu yok ve kendisini tutsak ettiği Rum imparatoruna karşı çok iyi muamele etmiştir. Romen Diyojen, ölüm veya hiç değilse hapis b[e]ken, tutsaklıkta gördüğü yüksek muam[e]den başka, sonunda hürriyete de kavu[ş]fakat tahtını bir daha ele ge[çi]

Batıdaki bu büyük zaferile ırkına dolu yolunu açan Alp Aslan, daha sor[a] ğuya döndü, Türkistan yürüyüşüne [ha]lanmıya başladı. Ordusile Maveraünneh[r]ti. Orada, kendisine isyan eden ve ya[ra]narak ölüme mahkûm edilen Yusuf kumandanın meydan okumasını merdce bul etti. Fakat ayağı takılarak yere d[ü]büyük bir yara almasına sebep oldu. kaç gün sonra, ikinciteşrin 1072 de, beş yaşlarında olduğu halde -bu yara zünden- Tanrısına kavuştu.

Alp Aslan, Selçük sülâlesi idaresi Türkiyeyi, büyük ve güçlü bir devlet h[a]sokan değerli padişahtır. Gururuna [k]gidip de erken yaşta ölmeseydi, [T]daha bir misli yüceltebilirdi. Bununla ber, öldüğü zaman milletine kılıcının vetile kazandığı büyük bir devlet, Me[l]gibi bir oğul, Nizam-ül-Mülk gibi bir ve nihayet Malazgird savaşı gibi büyü[k] zaferin hatırasını ve sonuncunu bi[r] Anadoluyu, Türkistandan sonra, ikinci anayurdu yapacak olan hâdiselerin bu kılıcı keskin ve bileği çelik Selçük nının indirdiği yumruğun mahsulüdür bakımdan Türklük, Türkiye tarihinin lik heykellerinden biri olan 'Alp A[r]çok şey borçludur.

1942 yılının ikinciteşrini bu kal[a] Türk aslanının toprağa düşmesinin yıl dönümüdür.

Nejdet SA[N]

Kendini bilen şuurlu Türkçülük

Yazan:
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Yurtseverlik iki türlüdür: Biri, halkın tabiî olan vatanperverliğidir. Bu, tehlikeli zamanlarda belli olur. İstiklâl savaşında, Türk halkının, kimseden ders almağa muhtaç olmadan, içinden kopan yurdseverliği ve bunun tesiri altında yapmış olduğu büyük fedakârlık gibi. Bu keyfiyet, Türk milletinin istikbali için büyük bir emniyet ve itimad verir. Türk milleti safdır, temiz yüreklidir, yaradılışta cenkcidir ve gayet mühim bir nokta, (disiplin) e muktedirdir. İstiklâlini kaybetmektense ölmeği tercih eder. Büyük yurdsever ve derin düşünce adamı Erzurumlu Mehmet Arif beyin, bundan altmış ne kadar evvel yazılmış ve yurdunun kalmasını istiyen her Türke şiddetle tavsiye ettiğim, (Başımıza gelenler) isimli çok metli eserinde, 93 seferinde, Kars ve Erum ahalisinin, vatanı korumak için, na büyük bir (nefis feragati) ile, canla başla çalıştıkları yazılıdır. Yurdunu seven bir insanın, bu sayfaları okurken, gözleri yaşarmaması imkânsızdır. Gaziantep halkı da, daha yakınlarda, ayni yüksek vatan sevgisini göstermişlerdi.

Büyük filozof ve yüksek yurdsever Renan dahi, şu güzel fikirleri yazıyor: (Yurd uğruna büyük bir nefis feragati gösteremiyen milletler inkıraza mahkûmdurlar). Gene: (Zafer, her zaman, feragatindir.) Gene : (Jermenler dünyayı zaptettiler, çünkü, onlar. (sandakat) a, yani (feragat) e muktedir idiler.» Renanın bu düşüncelerini, biz, (hakan) türklere de tatbik edebiliriz.

Netice: Halkımız, köylümüz temizdir, yurdunu şiddetle sever ve lâzım olduğu vakit, onun uğrunda ölmesini de bilir.

Bu noktayı iyice anlattıktan sonra, gelelim, halk tabakasının üstündeki (topoğrafya dili ile anlaşan) sınıflara.

İşte, burada bana ürküntü gelir, yüreğimde elem duyguları belirir:

Okumuslar, münevverler, aydınlar sınıfı! Bunların bir takımı bir yabancı dil öğrenmişlerdir: kimi fransızca, kimi almanca, kimi ingilizce bilir. Bunların icindeki bazı sersemler ve (snob) lar (1), âdeta dilini bildiği o memleketin Türkiyede birer gönüllü ajanlarıdır.

Bundan başka, aramızda, (hazmedilememiş) yabancılar vardır. Tabiî, bunların yürekleri, bir halis türk gibi, bu yurdun istikbali için titremez, titriyemez. Onların yürekleri de titrer, fakat, başka yurtlar, başka ülküler için. Bunun böyle olmasını da gayet tabiî görmeliyiz; yalnız, bizim için mühim olan nokta, bunun böyle olduğunu bilmektir.

Mehmet Arif bey, bahsi geçen eserinde, şöyle derin ve bütün fecaatile, yakından bilip duyduğu şu (intıba) mı kaydetmiştir: (Şurasını iyice anlamalıyız ki, Anadoluda, ancak on iki milyon kadar halis türk kaldık ve bize, onlardan gayrısından hayır yoktur.) Mehmet Arif beye bu kanaati aşılıyan keyfiyet, 93 seferinde, bizzat harbin içinde bulunması ve o buhranlı zamanda o derin görüşü ile yapmış olduğu müşahedeler - (observationlar) dir.

Sonra, (okumuşlarımızdan) bir takımları da, türlü türlü mezheplere kendilerini kaptırmışlardır: kimi (sosyalist) tir, kimi (komünist) tir, kimi (insaniyetçi) dir. Eğer bunları. bir ecnebi menfaati hesabına yapmıyorlarsa (her ihtimali düşünmek için), bir lâhza düşünceleri yok demektir: Türklük için sosyalistlik, komünistliğin hiç manası yoktur. Renan diyor ki (Sosyalistlik. demokratlık gibi cereyanlar (o zaman komünistlik yoktu. Renan, bunu yetmiş sene evvel yazmıştır), bir milletin erkekliğini söndürür, bu gibi milletler, sosyalist ve demokrat olmıyan komşularının boyunduruğu altına girerler). Gene: (Bir millet: bir nevi (f kir). mücerret bir kavrayış (mefhum), ferdî istek lerin üstünde bir şeydir). Gene: (En yüksek ırk; nefis feragatini tatbik eden, sadakati, idealizmin bütün şekillerini (1) tatbik eden ırktır).

Bundan başka, bazılarımız da (maddiyetci) yiz. Yalnız, kendi nefsimizi, kendi zevkimizi, kendi akraba ve taallûkatımızı düşünürüz; bunların üstünde, bir yurd, bir vatan, bir türk milleti olduğunu ve onun menfaatinin, bütün şahsî menfaatlerin toplantısından (mecmuundan) ibaret olmadığını hiç düşünmeyiz. Yurt elden giderse, halis türkler için, her şeyin elden gitmiş olacağını düşünecek kadar düşünceli olmak bile aklımıza gelmez.

Bir milleti batırmak için en kısa yol, bu (maddiyetçilik), kendi nefsinden başka şeyi düşünmemektir.

O halde, bir millet için, bu gibi maddi düşüncelerden daha yüksek bir (ülkü) çok lâzımdır; çok lâzımdır ne demek? Hayat işi, ölüm, kalım meselesidir.

Biz Türkler, şimdi, tarihimizin gayet nazik bir dönemeç yerindeyiz: Eskiden, Osmanlı Türklerini (din) tutardı: (Asâkiri İslâmiye) denirdi. Bu noktanın ehemmiyetini iyice kavramak için, çok değil, bundan elli sene evvel yazılmış tarih kitaplarını okumak kâfidir. Şimdi ise, aydınlar için, bu manevî kudret kâfi gelmiyor. Beyin, durmadan tekâmül ettiğinden, meselâ, bundan iki yüz sene önce bile, ortaya konulan fikrî kaideler bu zamana uygun gelmiyor. Bunu, olduğu gibi kabul etmek lâzımdır. İnsanlar ise, manevî bir kuvvetsiz, onları, şahsî düşünceler üstünde bir takım emeller için harekete

(1) Modaya uyan beyinsiz insan: Meselâ, vaktile İngilterede, veliaht, kravatını bir çeşit bağlayınca, bütün (snob) lar, derhal, kravatlarını ayni şekilde bağlamağa başlarlardı.

(1) Meselâ, kadının yükselmesi, ırkın sıhhati, halkın okutulması, v.s. gibi muhtelif idealler.

Şarkı

Son def'a bakıp - nemli bir eylûldü - trenden.
Gittin.. gidişin kaldı bugün hâtıra senden.
Tenha yalılar istemesin şi'rini benden,
Gittin.. gidişin kaldı bugün hâtıra senden.

Hummalı yazın en yeni yelpazesi eylûl
Bağ bağ sararan meyvaların kâsesi eylûl.
Günler gemi.. rıhtımların en tazesi eylûl
Gittin.. gidişin kaldı bugün hâtıra senden.

Hasan Çelebi

424

geçirecek (dinamik bir iman) sız, onları, müşterek bir ülkü için bir araya toplıyacak ve Bergson'un dediği gibi (kendilerinden üstün bir ideal) siz olurlarsa, bir millet teşkil edemezler. Renan diyor ki: (İnsanlar, sadece bir kum tepeciğini teşkil eden kum taneleri gibi değildirler. Müşterek, ve şahsî düşüncelerin üstünde bir emel, yurdun terakkisi ülküsü etrafında birleşmesini beceremezlerse, derhal dağılıverirler).

Dağılmamak için, bizi birleştiren bir (çimento) olmalı, işte bu da (yurd ve milliyet ülküsü) dür. Sâfiyetle, samimiyetle, başka hiç bir şeyi düşünmeden, böyle bir ülküye sarılmak gerekir. Öteki milletlerden örnek alalım.

Bizde, milliyet duygularının geç kalışını Renanın şu fikri gayet güzel izah ediyor: (Tarihte, büyük bir imparatorluk kurmuş olan milletler, bunu, daima, kendi milliyet duygularının zararına yapmışlardır ve bundan, sonraları, çok ziyan görmüşlerdir). Bu düşünce, başlı başına bir yazı konusu olacak kadar derindir. Fakat, büyük bir (ülkü) etrafında toplanmak: Zekâsızlıkla, cahillikle, hodbinlikle, kibir ve gururla, ahlâksızlıkla ruh âdiliğile bir arada gitmez. Dikkat ettiniz mi? Son 70 - 80 senelik geçmişimizde, (vatan) için, fikir alanında en çok didinmiş olanlar kimlerdir? Yalnız ölüleri saysak : Namık Kemal, Ziya paşa, Mithat paşa, Âli paşa, Ziya Gökalp ve daha uzak geçmişte, Koçu bey, Kâtip Çelebi, Üveysi v.s. Bunlar, neden bu kadar uğraştılar ve hattâ bu yolda, zindanlarda boğulmayı göze alacak kadar ileri gittiler? Çünkü, onlar, yurd ve millet sevgisini kavrıyacak kadar olgun insanlardı. Zeki, bilgili, yüksek ahlâklı, ve bahusus (yüksek ruhlu) insanlardı. İyi kalbli, yurtlarının terakkisini canü gönülden, hiç bir gillügüssüz istiyebilecek kadar yüksek ruhlu insanlar. Maurice Maeterlinck, bu noktayı bilhassa tebarüz ettirmiştir: (Ancak, yüksek ruhlu insanlardır ki, şahsî düşüncelerin üstünde bir ülküye (aşk) ile sarılabilirler) diyor.

Ferdi, kütleye bağlıyan şeyler duygu ve zekâ mahsulleridir. Yurt ve millet sevgisi, kendini, milletine hediye etmek demektir. (Kendini hediye etmek) içinse, evvelâ (var olmak) lâzımdır. Var olmak için de şuur, vicdan, benlik gerektir. Benliği idrâk etmek için de, ahlâk, zekâ, bilgi, yüksek ruh, ömrünü yüksek bir ülküye vakfedebilecek kadar (olgun insan) olmak gerektir.

Fikirler hayatının yüksekliklerine doğru, kademe kademe çıkıldıkça, insanın benliği, hizmet ettiği ülkünün yüksekliği, gayrı şahsiliği nisbetinde kıymet kazanır. Erzurumlu Mehmet Arif bey, o büyük yatanperver, bahsi geçen kitabında, şu derin fikri yazmıştır: (Avrupalıların terakkisine, yurdseverliğine bakıp da imreniyoruz ve bunu, kendi memleketimizde de tatbika kalkıyoruz. Fakat, bu, cehaleti hâzıramızla, mümkinül-icra değildir).

Türkçülük tarihinde eski vesikalar

Yazan : M. Nuri Gençosman

XIII üncü asra dehşet salan Mogollar, bütün Mogolistan, Çin, (Hatay) şarkî Türkistan ve çevrelerini aşarak (Harzem) sınırlarına dayanmış ve ilk defa bir (Müslüman Türk) devletile karşılaşmışlardı. Cengiz Han, Harzem sultanı İkinci Kutbeddin (Alâeddin) Mehmede tekliflerini bildirmek üzere 1219 yılında bir elçi gönderiyor. Bu elçi, Hakanın dileklerini sultana bildiriyor ve şu cevabı alıyor:

«Tahtımda oturup da sarayımdaki uşaklarıma emretsem, o kâfirleri köpekler gibi öldürür, leşlerinden kurtlara, kuşlara ziyafet çekerler.»

Mogol elçisi, mağrur Harzem sultanının cevabını at üzerinde bulunan Cengiz Hana anlattığı zaman koca Kaan hemen atından inerek yere kapanıyor, Tanrısına şöyle yalvarıyor :

«Tanrım! Sultan Mehmed Harzemşah, saray uşaklarına güveniyor. Benim güvenim sanadır!»

Alâeddin Mehmedin bozgunluğundan ve acıklı ölümünden sonra yerine geçen oğlu genç şövalye Celâleddin Mengüberti, derlediği kuvvetlerle savaşa girişiyor. Afganistan topraklarında verdiği çetin muharebelerde üst üste altı zafer kazanıyor, nihayet Mogolların çok üstün kuvvetleri karşısında takati ve ümidi kırılıyor. (Sind) kıyılarına kadar dövüşe dövüşe geriliyen Celâleddin yedinci ve sonuncu çarpışmadan sonra kendini nehre atmak suretile Hindistan topraklarına sığmıyor.

Genç sultanın bir müddet sonra tekrar toparlandığını görüyoruz. Öteden beriden peşine kattığı yeni ve eski kuvvetlerile Fars, Irak, Azarbaycan çevresinde Harzem devletini tekrar diriltmiş (Meraga) da yerleşmiştir. Ne çare ki; gittikçe ağırlaşan Mogol baskısı, o zaman Müslüman kültürü altında şark medeniyetinin en feyizli çağlarını yaşıyan Türk ve İslâm ülkelerine doğru hızlanmaktadır. Celâleddin, sezdiği yakın tehlike karşısında Anadolu Selçukî devleti sultanı birinci Alâeddin Keykubad'a başvur-

---

Renan diyor ki : (Almanyayı, 1810 Napolyon mağlûbiyetlerinden sonra, tekrar, dirilen keyfiyet, (dimağ - beyin) in, Almanyada, başka her kangi milletten fazla tekâmül etmiş olmasıdır. Alman üniversiteleri, Alman kalkınmasının en mühim âmilleri olmuşlardır. Tilsit sulhundan sonra gelen 100 senelik bir devirde, Goethe, Fichte, Herder Almanyası, insan dimağının tekâmülünde büyük bir ileri atılış olmuştur. Yena'dan sonra, Alman ordusunun tekrar teşkilâtlandırılması, bir düşünce ve tetkik şâheseridir).

Zekânın, tahsilin ehemmiyetini yakın tarihimizde de gördük: Abdülhamidin koyu istibdadı devrinde, yüksek tahsil talebesinden, temiz ve yüksek ülkülü bir takım gençler, yurdun kurtulması için (İttihat ve Terakki) isminde bir cemiyet kurdular. O vakitler, böyle bir gizli cemiyet kurmak, şahsın emniyeti için çok tehlikeli bir şeydi. Fakat, onlar, temiz ülkü için her şeyi göze almış yüksek ruhlu insanlardı. Zamanla, bu cemiyetin temsil ettiği ideal galebe çaldı. Galebe çalınca, (kârlı bir iş) şekline girdi. İşte, o vakit, bir çok ahlâksız, âdi ruhlu, veya bizden olmıyanlar, köleler, dalkavuklar üsüstüler İlk temiz. idealist insanlar azlıkta kaldılar. Fransızların (İstifadeci-profitör) dedikleri, son muvaffak devir iltihakcıları ise ülküsüz, ahlâksız ve yüksek ruhsuz olduklarından, ilk kurucuların idealini anlıyacak halde değillerdi. Onların beyinleri, yalnız şahsî maksatları anlıyabilirdi. Renan diyor ki: (Tahsilsiz insan, beden ve şehvet zevklerine ve maddiliğe çok ehemmiyet verir; şahsî maksatlardan başka bir şeyi kavrıyamaz. Dünyada, başka zevk kaynakları olmadığını sanır, ve bütün yontulmamışlığile âdi zevklere yüklenir).

Meşhur Fransız fikir adamı Mérimée de 1830 ve 1848 Fransa ihtilâllerinin temiz gayelerinden çevrilip, şahsî maksatlar için kullanılmış olduğunu, esefle kaydeder.

Schopenhauer'in şöyle bir düşüncesi vardır: (Tarihin hakikî felsefesi şudur: Bitmek, tükenmek bilmiyen değişiklikler, kesmekeşler arasında, gözümüzün önünde, aynı mahlûkun, daima ve her devirde, kendine benziyen ve hiç değişmiyen, dün olduğu gibi, bugün de, aynı entrikalarla meşgul olan (insan) ın bulunduğunu anlamaktır. Bütün olan bitenlerin sebebi hep aynıdır : İnsan. Şartların, âdetlerin, örflerin, devletlerin, rejimlerin değişmesine rağmen, (insan), her yerde ve her devirde aynıdır. Onun için. Heredotu okumuş olan bir kimse, tarihin felsefesini yapacak kadar tarih öğrenmiş demektir. Her yerde ve her zaman, tarihin hakikî timsali dairedir. Çünkü, o, tekerrürün timsalidir).

İşte, mademki, tabii insan böyledir. Zekâsız, bilgisiz, ahlâksız, yüksek ruhsuz insan böyledir: Ülküsüz insan böyledir; o halde, bir devletin en yüksek yerlerine, bu çeşit insanların gelmemesine dikkat etmek onu idare edenlerin en mühim işlerinden biri olmalıdır. Esasen, bundan iki bin bu kadar sene evvel bile, (İlâhî) Eflatun, bunu anlamış, ve (Siyaset) isimli kitabına kaydetmisti

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

8 İkincikânun 1942, Fatih

425

mak, kardeş ve Müslüman bir millet olan Selçukilerle birleşmek çaresini düşünüyor.

Her iki devlet arasındaki din ve kan birliği bu imkânı elde etmek için uygun bir fırsattı. Harzem ülkesinde ilim ve siyaset alanında zamanının en ergin şahsiyeti sayılan Kadı Mücüyrüddin Ömer bu düşüncenin gerçekleştirilmesi için elçilikle (Meraga) dan Anadoluya gönderildi. Mücüyrüddin'in Selçuk sultanına sunulmak üzere getirdiği çeşitli armağanlar arasında bir de mektup vardı.

Yedi asır önce şuurlaşmış olan millîyet duygusunu, millî birlik idealini en samimî bir eda ile ifade eden bu değerli vesikayı (İbni-Bibi) eserinde, olduğu gibi geçirmiştir. Türkçülük tarihi bakımından büyük bir önemi olan ve (Şahabeddin Küsevî) hattile yazılmış olduğu söylenilen bu mektupta bahtı kara Celâleddin şu sözleri söylemektedir.

«Bundan önce zamanın değişmesi, devirlerin inkılâbı; muhacirlik ve ayrılık günlerinde dostlar için memnuniyeti mucip olacağı şüphesiz bulunan mektuplaşma yolunu kapamışsa da bundan sonra, ayrılık ve yabancılık perdelerini kaldırmak, sevgi ve birlik kapısını açmağa çalışmak ve her iki taraftan (Eğer elinden gelirse hür insanları [illegible]vmek yolunu tut! Çünkü hür insan dünyaazdır.) sözünü tekrarlamak icab ediyor. Aramızda Allahın hamdümînnetiyle cihad ve muharebe işlerine davet hususunda beraberlik, milliyet ve din birliğinde iştirak vardır. Senin sevgi ve dostluğunda en mu[illegible] olan insan dininde ve milliyetinde sana olandır...»

Bu vesikada yine şu mealdeki cümleleri görüyoruz:

«.. Bu kadar milliyet yakınlıklarile eğer dostluk yolunu açık bulundurmaz ve birlik caddesini tutmazsak, menfaatlerimizi temin ve zararlarımızı defetmek hususunda birleşmezsek bize kimler dost olacaktır..»

Yeni bir Harzem devletinin temellerini atmış olan Celâleddin, arkadan gelecek çetin tehlikeyi önlemek için bir istinad noktası, emniyetli bir sığınak ararken ancak kendi dininden, kendi soyundan olan bir milletle elele vermekten başka çare olmadığını sezmiş, garpte kuvvetli bir durumda olan Selçuk Türklerile birleşmek kararını vermişti.

Zavallı Celâleddin, yine ayni mektubunda; kardeş iki millet arasındaki yas ve sevinçlerin nasıl paylaşıldığını içten gelen temiz bir Türklük heyecanile şöyle anlatıyor:

«Mübarek bayrağımızın ayrılık günlerinde (Hind) diyarında bu memleketten daha uzun ve geniş bir ülke mücahidlerimizin zaptına geçmiş ve bütün gayret ve himmetimiz düşmanlardan intikam almak, İslâmların gönüllerine şifa sunmak hususunda toplanmıştı. Muhakkaktır ki yüceliği daim olsun sizin yüksek makamınız, bizim memleketimizin ve devletimizin tazeliği ve parlaklığı, halkın emniyetine ve iş adamlarının doğruluğuna bağlı olmasından ne kadar iftihar duymuş ve ne derece meserret hissetmişsinizdir. O dergâha yüz tutan her saadetten biz de kendimize bir hisse ayrılmış biliriz...»

Celâleddin Harzemşahın gösterdiği bu anlaşma ve kaynaşma arzusu, Alâeddin Keykubad üzerinde derhal tesirini yapıyor; elçi Mücüyrüddin Ömerle sık sık seyrana çıkıyorlar, aradaki yabancılık perdeleri kalkıyor. İki soydaş millet arasında daha kuvvetli bir bağ meydana getirmek için Harzemşahlarla akrabalığı olan Şiraz Atabeyi Ebu Bekirin kız kardeşini Selçuk şehzadesi Gıyasüddin Keyhüsrev II. ye gelin getirmeyi kararlaştırıyorlar.

Selçuk sultanının Esedabadlı Tuğracı Mecdeddin'e kaleme aldırdığı karşılık mektubundaki şu cümleler sıcak ve samimî bir gönülden süzülmüştür :

«Allah bilir ki: Muzaffer bayraklarımızın mel'un kâfirlerden intikam almak ve Müslümanların gönüllerini ferahlandırmak için her tarafta harekete geçtiğini işittiğim ve bahusus şimdi de muharebe meydanlarında ki büyük himmetlerinizin müjdelerini ve muzafferiyetlerinizin haberlerini her yerde duyduğum zaman gönlümde muvaffakıyet dilekleri daima artmış ve her saat sizinle mektuplaşmak hususundaki kusurlarımızın endişesi ziyadeleşmiştir. Size gizli değildir ki: Bu dostunuz, her kışın yaza döndüğü zamanlarda daima kılıçların gölgeleri altında dört tarafla harp ve mücahede icindedir. Şu hal yüce makamınızın mübarek mektuplarında işaret buyurduğu gibi aradaki milliyet yakınlıklarını bizim daha evvel göstereme mis olduğumuzu arzetmeğe kâfi bir mazerettir. İkinci sebeb de, Tanrı bu işe önayak olmak kerametini ve ilk başlamak meziyetini sizin icin takdir buyurmuştur. Allahın takdiri hilâfına hareket etmek mümkün değildir. Mademki simdi dostluk tesisi icin müsaade buyurulmuştur. Daima sık sık mektuplarla ulu dergâhımız taciz edilecektir..»

Kadı Mücüyrüddin, tatlı bir kardeşlik havası içinde geçen Selçuk diyarı seyahatinden güzel intibalarla dönmüş, Alâeddin Keykubadın elcisi. ordu emirlerinden Salâhaddin ile birlikte Harzem sultanının dergâhına yollanmıştı. Talihsiz Mücüyrüddin, Sivasta ansızın öldü. Emir Salâhaddin Kevkubadın mektubile armağanlarını o sırada (Ahlat) ın muhasarasına yürümüş olan Celâleddine sunduğu zaman saygı ile karsılandı. Ahlat ordugâhında Melik Cemaleddin Ferruh, Cemaleddin Savcı, Necmeddin Ebu Bekir Cami ve diğer iki Harzem emîrinden ibaret sefaret heyetini yola çıkardı.

İşte Aksaraylı Kerimüddin Mahmud ve İbni-Bibi gibi iki değerli Selcuk tarihcisinin ve daha başkaca kaynakların bize anlattıkları hazin macera ile bu arada İbni-Bibi'nin aynen kitabına geçirdiği vesikaların tatlı tarafı burada bitiyor. İki Türk devlet ve milleti arasında başlıyan bu kutlu anlaşma ve kaynaşma hareketleri her nedense ansızın uğursuz bir çıkmaza giriyor. Bir taraftan Mogol tehdidinin her bucakta sarsıntılar uyandıran dehşeti, öte taraftan Alâeddin Keykubadın amcası oğlu Erzurum melîki (Rükneddin Cihanşah) ın Celâleddini Selçuk imparatorluğunun istilâsına kışkırtan çirkin entrikaları bütün tasavvurları alt üst ediyor.

Alâeddin Keykubad, saltanatının karşılaştığı daha yakın tehlikeyi sezince vaziyetini birdenbire değiştirmiştir. (İslâm kubbesi) diye tavsif ettiği, önemli bir askerî mevki olan (Ahlat) ın Harzemliler eline geçmesinden, amcazadesinin kötü niyetlerinden kuşkulanmaktadır. Alâiye sarayında kabul ettiği ikinci sefaret heyetine verdiği soğuk cevaplarda, Harzem ordusunun birkaç gün misafirlikten sonra Ahlattan çekilmesini tavsiye etmekle beraber her ne pahasına olursa olsun Mogollarla sulh çarelerine başvurmalarını da ilâve ediyor.

İşte bir an için filizlenmeğe, canlanmağa başlıvan bu millî şuur, bu mes'ud uyanış hareketi uğursuz engellerin, çirkin saltanat ihtiraslarının yıkıcı fırtınaları arasında tekrar uyuşmuş, derin bir gaflet uykusuna dalmıştır. İki Türk hükümdarı, iki Türk ordusu (Yassı Çimen) yaylarında çarpışıyor, bu iki soydaş milletten birisi mahvoluyor (1230 Ramazan bayramı).

Harzem kuvvetlerinin dağınık unsurları Selçuk topraklarında yerleştirildi. Fakat daha sonra başgösteren entrikalar, idaresizlikler yüzünden bunlar da memleketi terk edip kactılar. ötede beride soygunculuklar, çapulculuklarla birer huzursuzluk âmili oldular.

Türk dünyasında yedi asır evvel bir uyanış ve kurtuluş hamlesi şeklinde beliren bu kutsal intibah, tarihin uygun bir tesadüfüne mazhar olsaydı belki bugün dünyanın hiç bir milletine baş eğmiyen yetmiş milyonluk kudretli bir Türk devletinin temelleri o zaman atılmış, belki de Mogolların XIII üncü asırdaki bütün Müslüman Türklerin medenî müesseselerini harap eden müthiş akınları durdurulmuş, şarkta hâkim ve devamlı bir Türk medeniyeti kurulmuş olacaktı.

Yedi asırdanberi uyuyan bu ruhun daha canlı bir şahlanma ile uyanışı bize ebedî bir Ergenekon bayramının müjdesini getirecektir.

Ankara: **M. Nuri GENÇOSMAN**

'k. kanun 1942

klerimize dair bir iki söz

Yazan : Fuat Köseraif

hi beyoğlum; ekler, ekler diye çocuğu yorsun. Üstü çikolata, içi kremalı ekgayrisini o ne bilsin? Bakındı: ekler bana rahmetli Andelip kalfayı hatır- O ne hamarat, işgüzar kızdı. Kırpıntı, ipek artıklarını ekliyerek ne güzel bohçalar yapardı. Misafir bohçası mı hamam bohçası mı dersin, yaş...» inü balla keseyim, canım haminneuşum o parçalar ve eklemeler değil; çmiş zaman işi; o cennetlik kalfalar orunundan anlamak istediğim okulda n gramer ekleri.» «— Âa.. âa... bir yaıa girdim. Karamel ekleri mi? Hiç de ı. Şimdi mektepte bunları mı oku-? Vah yavrucak; acırım boş geçen .

ış mânaya alınan ündeş (homo-(1) bir sözün haminneyi vahvahlana biz de başka yandan ortaklaşsak olmaz; çünkü bir çok sosyal bölümattığımız dev adımlarını gramerciliği- göremiyoruz. İştikak lâhikası olan eksarf lâhikası olan takı'ları, yâni «ko. ı altında aldığım en önemli bu dil ni (malzemesini) yarım asrı aşan bir önce Harbiye Mektebi hocalarından ahman Efendi (Mikyasül lisân, kıstâan) başlıklı gramerinde ele alarak iş-

Bunu, milletin altbenlik bilgisinde urunda) kül altında ateş gibi uyuk- Türkcülük duygusunun tâ o çağda, çığrında yüze vurmıya başlamış beden olarak karşılamamak mümkün r. Ana dilini çok iyi bilen bu himmet yazık ki Arabın sarf, iştikak ve nahv la at oynatmaktaki hüneri ile Türkçe- kurallarını anlatmıya, öğretmiye çar. Kuruluş ve çatılışları bakımından dilin birbirine taban tabana yabancı eklerine bağlı bulunması, komşuda piz de düşer sözünün gerçeklenmesine ve nden gereği gibi asığlanmamıza (faydamıza) engel olmuştur. Bilgisinin enginunca diline sevgisi olan bu üstad, için- fihrist) maddelerinin birinde koşuklara or ki :

limatı Türkiyede maânii mânevi cükesbü tahsil için evâil ve avâhirine ve ilhak olunan hurûfü basıyta ve müi câizül ictima ve mümteniül ictimâ ndadır ki, lededtetebbu vel istikrâ iki tmış üç nevi maânii cüziyei mütebâide tekaribeyi mutazammın ve müştemil mi dokuz harfe iblâğ ve iysâl ve mecatâli' ve masâdiri iyibâriyle yirmi e idrâc ve idhâl olunmuştur).

(1) Öndeş, sesce bir, mânaca ayrı sözlerte tâbirle cinası tam. Bunun aksi an- (synonyme) sözlerdir ki, anlamca bir, ayrıdır; kafa, baş, ser gibi.

Görülüyor ki işe yaman girişmiş; bununla beraber bu eser bugün yazısiyle Türkcemize evrilmek (terceme edilmek) yorgunluğuna deymez; çünkü doğrudan doğruya hepimize dokunacak yararlığı yoktur. Amma gramer düzenleyip yazmak isteğinde bulunanlara irdelenmesi (tetebbuu) öğüdlenebilir; nitekim sayın B. Atalay tarafından Divanül Lügatittürk'ten derilmiş Türk Dili Kuralları kitabcığı da öyledir; demek isterim ki, erbabınca gözden geçirilecek değerdedir. İmdi bir fikir vermiş olmak için Abdürrahman Efendinin sayıp döktüğü çeşidlerden, kullandığı ıstılahlarla birlikte, bir kaç misal getireyim; imlâyı değiştirmiyorum.

Yap. 50. Sıfatı hâdise : yazan.

Mübalâğalı sıfatı hâdise: yazıcı, okuyucu.

Sıfatı sâbite: kırık, kesik, kırkın (2), keskin, olkun, düşkün, yorka, saglam, şişınan, uzun.

Mübalâğalı sıfatı sâbite: Gülec, usankac, üşengec, utankan, üşengen, solugan, yürügen.

Bursa

Hocam N. Rahmi Karatay'a

Çınarlar boyunca gölge veren sur,
Sükûnu dinliyen mermer evliya
Yığın yığın, halka halka düşen nur,
Ve güvercin inmektedir avluya.

Bir kavalda içli bir dağ türküsü,
Şerefede eski bir ezan sesi,
Orhanın zaferi, Bizansın yası;
Yeşil bir iklimde gördüğüm rüya..

Emin Ülgener

İsmi masdar: Karartı, kızartı, bulantı, buruntu, kazanc, sevinc, yakışık, istek, talka, saykı, görgü, uyku, alım, satım, ölüm, dirim.

Mübalâğalı ismi masdar: Ulad, saganak, görenek.

İsmi mevsuf : İnilti, tütsü, sarık, sinek, alkı, vergi, takım, yağmur, yanıltmac, dalkıc.

İsmi mekânı fiil: Akıntı, gecid, konak, kışlak, kezek, sizek, burkuc, sokum, yatım, atlambac, dolambac, yırtmac, basamak, tutamak, kaçamak, agman, kesman.

İsmi zamanı fiil : Yatsu.

İsmi âleti fiil: Kıskac, tıkac, bıçak, kürek, elek, bıçkı, süzgü, kaşağı, bilegi, patlangac, süzgec.

İsmi eseri fiil: Kırpıntı, kesinti, kırıntı, süprüntü, yonka, ciknem, dilim, ciknemik, kıymık, kesmik, kusmuk. İşbu on sekiz kısımdan her birinin ahvali dahi maksadı sâliste birer babda mufassalan zikrü beyan olunacaktır...

Yukarıki ayrımlara konulmuş ne adların ne de her biri için serilmiş örneklerin olduğu gibi kabulünü asla tavsiye etmiyeceğimden, bunların uygunluğu hakkında söz söylemiye lüzum görmüyorum. Niyetim, türlü söz çeşidlerini ve bunları düzenliyecek ekleri medenî bir dilin ihtiyacına elverecek bir yolda ve pratik bir surette meydana çıkarılmış görmek arzumuza ve sabırsızlığımıza karşı bu hususta hâlâ emekleme devrinde bulunduğumuzu göz önüne sürerek, uzmanlarımızın gayretini uyarmak, elimden gelse hattâ körüklemektir. Bu sırada üstad A. C. Emre'nin eklere dair risalesini başvurulmıya değer bir kaynacık diye anmaksızın geçemiyeceğim. Bundan yirmi otuz yıl öndüne geri bakacak olursak, bugün oldukça güzel gramerlerimiz yoktur denilemez. M. Sahanın, Peyami Safanın ve en son olarak Dr. T. Banguoğlunun ve belki bilmediğim daha başkalarının o ayarda dürüşme sonucuna omuz silkmek, değerbilmezlik olur. İleriye doğru gerçekten bir adım veya daha doğrusu bir adımcık atmış bulunmaktayız; lâkin gramer bilgimiz Avrupa dillerinin doğurganlığına bizi ulaştırmaktan çok uzaktır. Halbuki dilimiz ek yönünden topundan zengindir. Katık kurmıya gelişi ve yatışı da ondan az değildir. Bir yandan eski yeni yazı dilinden halk ağzından yapılmış derlemeleri tarıyara pirinç ayıklar gibi ekleri toplamak ve öte yandan isim, sıfat, fiil ve ilh.. gramer bölümlerinin her biriyle ilgili en yararlı gerekli söz çeşidlerini sıkıca irdeleyip (tedkik bu edip) durumlandırmak, artık geciktirilmez gelmez ulusal bir ödevdir. Meselâ simaî kıyasî türlü sıyırsık (mücerred) adlar. Gidelen, buran, saran nice aygıd (âlet) adı Edici (fail) adlar. Şiirilmiş edici adlar. güç meslek ve zenaat adları. Orun (mek adları vesaire vesaire.. Kısası, ilk yüksek kültürlü bir dile lâzım gelecek söz çeşidini gösteren bir çizilge (cedvel) lağı yapılıp ortaya konulmalıdır, çünkü merlerimizde görülen söz bölümlerinin rıntıları (teferruatı) ve bunları biçimliy kurallar yetersizdir; nenin eksik olduğu da açıkca bilmiyoruz. Bu yapıldıktan sodır ki her çeşidi karşılıyacak en uygun bulmak işi kalır; bu da içinden çıkılamıyor bir şey değildir. Hedef belli olunca onaracak yollar da bulunur ve şimdilik bir istek ve genç bir hızla kabarmıya yan uydurmacılık gayretine doğru bir nerge (veche) verilerek nafile ve belki rarlı olmaktan kurtarılmış olur. Bilmem, kırı mı düşünüyorum? Fuat Köseraf

(2) (K) ların yumuşayıp g/ğ olmamış ve sonda (c) lerin sertleşmemiş olmasına bakılırsa Abdürrahman Efendi İstanbullu değildir; okar (şimal) veya okar doğusundan yurdumuza ya kendisi veya babası göç etmiş olmak ihtimali vardır.

427

31 İkinciteşrin 1942, sayı 26, sayfa 15

Türklerin yaşadıkları yerler ve sayıları

Türklerin yaşadıkları saha, tarih sahnesine çıktıklarından itibaren, umumî olarak, şu şekilde çerçevelenebilir: Orta Asyanın ve onun devamı olan cenubi şarkî Avrupanın bozkırlarile bu bozkırları çevreliyen dağ silsileleri.. Hudutlardaki dağların etekleri ziraate elverişli olduğu için, buralarda Türkler çok eskidenberi toprağa bağlanmış ve ilk devlet teşkilâtları vücuda getirmişlerdir. Geniş bozkırlar ise, daha ziyade hayvan beslemeğe ve dolayısile göçebe hayata müsait olduğu için, buralarda bu yaşama tarzı son zamanlara kadar kısmen muhafaza edilmiştir. İnsanlık tarihinin her sahasında sayısız kültür eserleri yaratan ve dünyanın bugünkü tanziminde müessir bir rol oynıyan Türk milleti, bugün de ayni sahayı kendi vatanı olarak muhafaza etmektedir. Zaman zaman kurduğu muazzam imparatorluklarla bu hudutlar haricine de taşan Türk milleti hayat mücadelesinde bazan bizzat kendi vatanından da bazı parçaları ya tamamen veya kısmen terketmek mecburiyetinde kalmıştır; meselâ vaktiyle oralarda kurulan ve yaratılan kültür eserleri bakımından Türk tarihinin şanlı sahifelerini teşkil eden garbî Mogolistan ile cenubu şarkî Avrupanın Kıpçak bozkırlarının bir kısmı bugün Türk ülkesinin haricinde kaldığı gibi, şimalî Sibiryada da bugün Türkler ancak azlık teşkil etmektedirler.

Diğer milletlere nisbetle çok geniş bir sahayı kendine vatan edinen ve vakit vakit buralara da sığmıyarak, daha geniş sahalara yayılan Türk milletinin tarihin her devrinde çok kalabalık insan kitlelerine istinat etmiş olması icap eder. Tarihî devirler için Türklerin sayısı hakkında tahminler haricinde şimdilik elimizde bir mâlzeme olmadığı gibi, bugünkü sayıları hakkında da tam malûmat edinmek güçtür. Onun içindir ki, şu veya bu sebeple bu meseleye temas edenlerin bu hususta elde edebildikleri neticeler birbirinden çok farklıdır. Bunun sebeplerinden biri de, Türklerin yaşadıkları memleketlerde, Türkiye hariç, hâkim vaziyette bulunmadıkları için, yapılan nüfus sayımlarını kontrol edememeleri ve yahut bunların bir çoğunda böyle sayımların hiç yapılmamış olmasıdır. Millî esaslara göre kurulan devletlerin temelini hâkim millet teşkil ettiği için, diğer milletlerin tam sayısının tebarüz ettirilmesi de gayelerini teşkil etmemektedir. Bu sebeple, aşağıda gösterilen rakamların, muayyen kaynaklara dayanmakla beraber, asgarî bir tahminden ileri gidemiyeceği tabiîdir. Bu tahminlerin de Türklerin lehinde olmadığını hatırlatmak bile lüzumsuzdur.

Aşağıdaki rakamlar, ait bulundukları memleket nüfusunun tabiî çoğalması göz önünde tutularak, şu eserlerden alınmış veya tahmin edilmiştir:

1. Türkiye: Genel nüfus sayımı (1935 14.000.000); 2. Yunanistan: Statesmens Yearbook, 1934 (1928 = 303.900); 3. Yugoslavya: Statesmens Yearbook, 1934, (Türklerin sayı ayrıca tasrih edilmemekte, çoğu Türk olan müslümanların sayısı ise, 1931 de 1.500 olarak gösterilmektedir); 4. Bulgaristan: Annuaire statistique du royaume de Bulg 1934 (1926 = 607.800); 5. Rumanya: Statesmens Yearbook, 1934 (1930 = 156.000; diğer kaynaklarda 100.000 olarak gösterilmekte o Gagauzlar buna dahil değildir); 6. Sovyet Birliği: Umumî nüfus sayımı (Rusça; 1926 19.441.000); 7. Çin (şarkî Türkistan): S Hedin, Das Pferd (1930 = 6.400.000); 8. ganistan: Jarring, On the distribution Turk tribes in Afghanistan, 1929 (1929 900.000); 9. İran: Şark memleketleri (Ru 1929 = 2.500.000); 10. Irak: Milletler Cem raporları (1924 = 146.000); 11. Suriye: K naklarda Türklerin sayısı ayrıca gösteril mektedir (tahminen 200.000); 12. Diğer leketler: Tahminen 150.000.

I. **Türklerin umumî sayısı** (en az): 57.327

II. **Türklerin yaşadıkları memleketlere sayısı :**

1. Türkiye	16.000.000
2. Yunanistan	365.(
3. Yugoslavya	800.(
4. Bulgaristan	800.(
5. Rumanya	280.0(
6. Sovyetler Birliği	25.732.(
7. Çin (şarkî Türkistan)	8.000.(
8. Afganistan	1.300
9. İran	3.500.(
10. Irak	200
11. Suriye	200
12. Diğer memleketler	150

III. **Türklerin kavimlere göre sayısı:**

1. Anadolu Türkleri:	18.600.(

[1] Bu rakam, Sovyetler birliğin sayımında bu devlet hudutları içinde yan Türkler için tesbit olunan 19.44 yısına, Sovyetler halkı için kabul olu yıllık artma nisbetinin bilhesap Tü sesine düşen 6.291.000 rakamının hasıl olmuştur. Bu sebeple Rusyadaki leri en az 30 milyon olarak tahmin hata yoktur.

Söz veriyorum !

- Gençlik namına -

Bir Cennet kuracağım vererek yurda emek
İçimdeki imanla: İstiklâl birlik demek

Yurdumu kurtaranlar öleyim emrinizde
Bir hedef bekliyorum kuduran bir denizde

Ecdadımın kanile yuğrulan vatanımı
Çiğnetemem düşmana akıtır da kanımı

Sevgiyi yurdda gördüm, gönlümü yurda verdim
Yurd yoluna ölmekten çekinirsem namerdim

Rıza BEŞER

31 İk. kanun 1942, sayı 26, s. 15

irkiye	16.000.000
unanistan	365.000
goslavya	800.000
ulgaristan	800.000
umanya	85.000
rak	200.000
uriye	200.000
iğer memleketler	150.000
ım Türkleri:	**635.000**
ovyetler Birliği	440.000
umanya	195.000
eri Türkleri	**5.986.900**
ovyetler Birliği	**2.986.900**
an	3.000.900
nali Kafkasya Türkleri:	
Kumuk. Karaçay ve Balkar) :	328.300
Sovyetler Birliği	328.300
mal Türkleri :	
(Kazan, Başkırt v. s.) :	6.891.800
Sovyetler Birliği	6.891.800
vaşlar:	**1.462.800**
Sovyetler Birliği	1.462.800
zaklar:	**6.191.000**
Sovyetler Birliği	5.191.000
Çin (şarkî Türkistan)	1.000.000
ırgızlar:	**1.699.600**
Sovyetler Birliği	1.199.600
Çin (şarkî Türkistan)	500.000
zbekler:	**6.253.500**
Sovyetler Birliği	5.253.500
Afganistan	1.000.000
ürkmenler:	**1.892.000**
Sovyetler Birliği	1.092.000
Afganistan	300.000
İran	500.000
Karakalpaklar:	**191.000**
Sovyetler Birliği	191.000
ark Türkleri:	**6.680.000**
Çin (şarkî Türkistan)	6.500.000
ovyetler Birliği	180.000
tay Türkleri:	**323.500**
Sovyetler Birliği	223.500
Moğ[illegible]	100.000
akutlar:	**281.600**
Sovyetler Birliği	281.600

ÇINARALTI

Asker

Gözlerinde parıldar ay yıldızın ışığı,
Bileği Türk gücünün çelikten kalkanıdır;
Süngüsünün gölgesi yüzünde kırışığı,
Bayrağıma renk veren onun kızıl kanıdır.

Yıldırım ilhamını onun hızından aldı,
Tarihler onu değil o tarihi yazıyor;
Zaman bile yarışta ondan geride kaldı;
«TÜRK» ismini süngüyle kâinata kazıyor.

Coşar bazan sel gibi titretir dağı taşı,
O zaman mazlumların akan yaşları kurur;
İşte Niğbolu, Varna.. son İstiklâl Savaşı..
O yalnız tek bir şeyin, hakkın önünde durur!

Faruk ORAY

Vecizeler

★ Herkesi beğenmek hiç kimseyi beğenmemek demektir. MOLLIERE

★ Hiç bir şey izzeti nefsi öldüremez fakat her şey onu yaralıyabilir.
C. de SEGUR

★ Başa kakılan bir iyilik hakaret sayılır. RACINE

★ Dalkavukluk gölgeye benzer: Sizi ne büyültür, ne küçültür.
DANİMARKA ATALAR SÖZÜ

★ İftiraya uğramak ölülerin umurunda değildir ama dirilir o yüzden ölebilirler.
CHATEAUBRIANO

★ İntikam almak görülen hakareti izâle etmez. CALDERON

★ Her şeyi iyi bulan, her şeyi kötü bulan ve hususiyle, her şeye karşı lâkayd olan kimselerden çekininiz. LAVATER

★ Hakikati dostlarına söylemek düşmanlarına söylemekten ziyade cesarete mütevakkıftır. TURGOT

★ İnsan öğrendiğini çabuk ve kendi kendine bulduğunu nâdiren unutur.
Emile de GIRARDIN

★ Mükâleme: Nutuk söyler gibi tavır almadan konuşmak ve söz kesmeden dinlemek san'atıdır. D'ARGENTAL

★ Bir aptalın lehimizde söz söylemesi aleyhimizde bulunmasından ziyade bize zarar verir. FLORIAN

ÇINARALTI

Çınaraltı, bu sayısile altıncı ayını ve birinci cildini doldurdu. Türk münevverlerinden, Türk gençliğinden gördüğü büyük ve sıcak alâkaya teşekkürler eder.

Çınaraltı, gelecek sayısile ikinci cildine, daha canlı bir hızla başlıyacaktır.

Kolleksiyon yapanlara

Çınaraltı sağlam ve güzel bir cilt kapağı hazırlamaktadır.

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

MİLLİ KÜTÜPHANE DERGİLER